

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1541>

Geliş Tarihi: 07.01.2019

Kabul Tarihi: 30.04.2019

NİETZSCHE VE HEİDEGGER'İN ALMAN FAŞİZMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE DAİR BİR İNCELEME

Hatice Sevgi ZENGİN¹

Özet

Literatürde faşizm, özellikle Alman faşizmi örneği üzerinden incelenen bir ideoloji olarak önemlidir. Alman siyasi tarihinde faşizmin yükselişini açıklamak için farklı dinamikler dikkate alınarak analizler yapılmaktadır. Bu çalışmada Nazi ideolojisinin felsefi kökleri ile sınırlı bir inceleme yapmak amaçlanmıştır. Faşizmin felsefi arka planının incelenmesinde Fichte, Nietzsche ve Heidegger dikkate alınarak bu filozofların Nazizm ile aralarındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Fichte ile Nietzsche'nin Nazizmi besleyen düşünceleri faşizmin özellikleri açısından değerlendirildikten sonra Heidegger incelenmiştir. 'Faşizmin filozofu' olarak Heidegger'in düşünceleri ile Hitler'in düşünceleri arasındaki paralellikler analiz edilerek Alman faşizminin felsefi ve tarihsel köklerini tartışmaya açmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda Fichte ile Nietzsche'nin faşizmi hazırlayan ve besleyen düşünürler olduğu, Heidegger'in ise Nazizmi inşa edici ve destekleyici bir filozof olduğu tezi öne sürülmüştür. Bu makalede Alman faşizmine özgü kavramların arka planı, Alman felsefesi içinden değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Nazizm, anti-Semitizm, milliyetçilik, Alman romantizmi, organik devlet.

Investigation on The Effects of Nietzsche and Heidegger on German Fascism

Abstract

In the literature, fascism is especially important as an ideology which is studied through the example of German fascism. Analyzes taking into account different dynamics in order to explain the rise of fascism in German political history. In this study, it is aimed to make a limited examination with the philosophical roots of Nazi ideology. Fichte, Nietzsche and Heidegger were considered in the study of the philosophical background of fascism

---

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, h.sevgi.zengin@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0002-5449-8081

and the relationship between these philosophers and Nazism was explained. Fichte and Nietzsche's ideas that nourish Nazism were evaluated in terms of the features of fascism, Heidegger was examined after them. It was aimed to discuss the philosophical and historical roots of German fascism by analyzing the parallels between Heidegger's ideas and Hitler's ideas. In this context, it was proposed that Fichte and Nietzsche were thinkers who prepared and fed fascism, and Heidegger was a constructive and supportive philosopher of Nazism. In this article, the background of the concepts of German fascism is evaluated within the framework of German philosophy.

Key words: Nazism, anti-Semitism, nationalism, German romanticism, organic state.

Giriş

Alman faşizminin sadece hezeyanlı kitle hareketi ve Hitler örneğindeki diktatör bir liderin iktidara gelişi ile açıklanabilecek bir olgu olmaması, nasıl oldu da Nazizm Almanya'da ve hatta Avrupa'da bu kadar ciddi sonuçlar doğuracak şekilde hegemonik olabildi sorusunu akla getiriyor. Siyasi tarihsel değişimler, siyasi hareketler ve siyasi düşün hayatının birlikte değerlendirilmesi ile açıklanabilir. Siyasal ve toplumsal dönüşümü sadece düşün hayatı ile açıklamak kadar kitle iradesinin tek başına itici güç olduğunu düşünmek de indirgemeci bir yaklaşım olur. Alman faşizminin dünya siyasi tarihine özgü konjonktürel avantajlardan, kitle psikolojisine dayalı eğilimlerden ve Alman felsefesinden kaynaklanan arka plandan beslendiğini tespit etmek mümkündür. Alman faşizmi her bir açıdan ele alınabileceği gibi faşizmin toplumsal yansımaları, otorite-kitle ilişkileri de araştırma konusu yapılabilir. Literatürde Alman faşizmi, faşizmin tipik bir örneği olarak söz konusu boyutlarıyla çokça incelenmektedir. Bu makalede Alman faşizminin felsefi arka planına odaklanılarak bir sorunsal oluşturulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla makalede Nazizmi hazırlayan ve inşasında rol alan felsefenin Nazizme etkisi üzerinden tartışılması amaçlanmıştır. Kitle psikolojisi, faşizmin yönetme stratejileri, hukuk ile faşist devlet ilişkisi, kitle hareketleri ve faşizmin işleme mekanizmaları ayrı bir çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Literatürde faşizmle ilgili filozoflar söz konusu olduğunda bazı isimler öne çıkmaktadır. Bu isimlerin başını Nietzsche, Fichte, Heidegger ve Nazi hukukçusu olarak Schmitt çeker. Schmitt'te devlet ile hukuk ilişkisi, devlet aklı kuramını ve Nazizmin işleyişini bulmak mümkünken Nietzsche'de, Fichte'de ve Heidegger'de Nazi ideolojisinin düşünsel referanslarını tespit etmek mümkündür. Bu nedenle makalede bu referanslardan anti-Semitizm, ırkçılık, yayılmacılık, kutsal devlet nosyonları konusunda Nazizmi besleyen ve/veya destekleyen filozoflardan öne çıkan üç ismi tartışmak tercih edilmiştir. Carl

Schmitt Nazizmin işleyişini ve totaliter devleti, siyasal olanı analiz eden bir figür olarak dışarıda bırakılmıştır.

Nazi iktidarı rastlantısal bir kitle hezeyanının sonucu olmayıp oluşumunda Alman felsefesinde köklerini bulabileceğimiz düşünsel bir arka plan mevcuttur. Bu konuda Nazizmi hazırlayan Alman romantikleri ve Fichte'nin düşünceleri öncelikle değerlendirilmesi gereken konu başlıklarındandır. Bu başlıkta organik devlet, organik millet, güçlü ve kutsal devlet, homojen ırka dayalı devlet retorisi üzerinde durularak Nasyonal Sosyalizmin bu tip devleti idolleştirerek hayat sahası projesine dayanak yaptığı tezi ileri sürülecektir. İzleyen bölümlerde Almanya'da Nazi Partisi'nin iktidara geliş süreci, temel amaçları, milliyetçilikle ilişkileri değerlendirildikten sonra Nietzsche ile Heidegger'in Nazizm üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Naziler tarafından neredeyse ruhani önder gibi görülen Nietzsche'nin Nazizm tarafından kullanılan düşüncelerinden 19.yy medeniyetine yönelik eleştirileri, liberalizm eleştirileri, üstün insan, güç istenci, köle ahlaki temaları üzerinde durulacaktır. Nietzsche Alman faşizminin erken habercisi olarak kriz vurgusuyla Nazizme kaynak sağlayan ve besleyen bir figür olarak tartışıldıktan sonra asıl Nazizmi açıkça destekleyen bir filozof olan Nietzsche'nin mirasçısı Heidegger'in Nazizme katkıları ve Hitler ile düşünsel ortak noktaları değerlendirilecektir. Heidegger'in anti-Semitizmi, Führer'i açıkça desteklemesi, Nazizmin daha devrimci olmasını beklemesi, aristokratik yönetimi Hitler ile birlikte onaylaması bu konudaki temel tespitler olmuştur. Sözü edilen konu başlıklarında incelenecek Alman faşizminin düşünsel arka planında öne çıkan adı geçen filozofların sadece Nazizmle ilişkileri bağlamında tartışılması hususuna bağlı kalınarak sorunsal sınırlandırılmıştır. Faşizmin incelenmesinde Alman faşizminin diğer uğraklarda analizi başka çalışmaların konusu olarak dışarıda bırakılmıştır.

1. Alman Romantizmi ve Fichte Ekseninde Alman Milliyetçiliğinin İnşası

Novalis, Kleist, Hölderlin, Hoffmann, Grimm ve Schelegel Kardeşler ve Schelling gibi 19. yy. Alman edebiyatının ve felsefesinin önde gelen isimleri, Alman kültürünün yeniden canlandırılmasında sanata rol vererek Alman romantizmi akımını oluşturmuşlardır. Alman siyasal romantizminin karakteristik niteliği heterojenliği, hatta çelişkilerin biraradalığını yansıtmasıdır. Heterojenliğe rağmen biraradalığı mümkün kılan ilke ise 'organik devlet' ilkesidir. Alman romantizminin öteki siyasal akımlarla ilişkisinde muhafazakârlık öne çıkar. Her iki akımda da varis bir egemen tarafından yönetilen güçlü bir devlet ideali vardır. Bununla birlikte romantikler halkın katılımını fazla önemsemeleri nedeniyle

Alman muhafazakârlarının organik devlet düşüncesi üzerinden reddettikleri özgürlük ile demokrasi ilkelerine sahip çıkarak bu ilkeleri otorite ve monarşiyle birleştirmek isterler. 1815'te muhafazakârlar, romantiklerin aksine Alman İmparatorluğu'nun eski güçler dengesi öğretisine bağlı olup imparatorluğu yeniden kurmak gibi bir amaca yönelmezler. Romantikler açısından ikinci önemli akım olarak milliyetçilikten söz edilebilir. Alman romantiklerinin siyasi fikirlerinin milliyetçilikle yakınlığı açıktır. Alman dilini ve 'halkın ruhu'nu açıklayan edebiyatı yücelten romantikler milliyetçiliğe açık destek verirler. Ancak ulusçuluk ve romantizm arasındaki ayrım, romantiklerde halk fikrinin belirgin olup, ulus fikrinin muğlaklığından kaynaklanır. Ayrıca Alman romantiklerinde din ve kültür arasındaki sıkı ilişki belirginken akımın Nazi dönemine etkileri devleti idol yapmaları üzerinden kurulabilir (Guiomar, 2003: 782-783). Alman romantikleri halkı vurgularken Alman organik milliyetçilik teorilerinin tümü millet ile birey arasındaki ilişki ile aile ilişkileri arasında özdeşlik kurar. Toplum aile yerine geçince toplumun üyeleri arasındaki ilişkilerin belirleyicisi de 'kan ile toprak' gibi görünür (Arendt, 2003: 367).

Alman uluslaşmasında Aydınlanma karşıtı 'organik milliyetçilik' akımları kayda değer düzeyde belirleyicidir. Uluslaşma sürecine ilişkin kulturenation (kültürel ulus) ve staattation (devlet millet) olmak üzere ikili bir ayrıma gitmek mümkündür. Kulturenation etnik, kültürel, dil veya din esasına dayalı geleneksel birlikteliği temsil ederken staattation akılcı, siyasal, modern bir düzenlemeye işaret etmektedir. Alman göç siyasetine ve siyasal iltica meselesine ilişkin dışlayıcı mekanizmaların zemininde ağırlıklı olarak kulturenation anlayışı yatmaktadır. Alman milliyetçiliğinin, Alman ulus-devletinden önce ortaya çıkışı, millet ve devlet kavramlarının arasındaki bağı zamansal olarak koparmış ve "devletini arayan millet" profili oluşturmuştur; bu yüzden de Alman milliyetçiliği 'dışlayıcı'dır. Dışlama yabancıların 'aşağı-insan' tanımlamasında belirgindir. Alman romantizmi de kan esaslı vatandaşlık tanımının benimsenmesinde destekleyici rol oynar. Almanya'nın özel misyonu ile milletçe seçkinliği vurgusu Nasyonal Sosyalist rejimin milliyetçi/halkçı (Völkisch) ideolojisini beslerken Batı liberalizmi ile kavgalı bir tablo doğurur. Fichte romantiklerin arasında sayılmasa da romantiklerden oldukça etkilenmiş bir figür olarak Fransızların ırk karmaşası ve yabancı etkileşimlerden dolayı köklerinden uzaklaşmasına karşın, Almanların doğal ulus karakterinin yüce nitelikte olduğunu iddia etmiştir. Ona göre Fransızların ulus olma durumu 'doğal' olmayıp 'tarihsel'dir (Kadioğlu, 1993).

Devlete saygı vurgusuyla Fichte diktatörlük talep ederken romantikler 'Alman ruhu'ndan esinlenen hukuku ve Kutsal Cermen İmparatorluğu'nu

yüceltirken Nazizmi hazırlamaya başlamıştır (Michel, 2011: 44). Fichte devleti kapalı bir yapı olarak tasavvur etmiştir. Güçlü Alman devleti fikrinin önemli bir teorisyeni olarak Fichte Alman romantiklerinin de etkisiyle Alman milliyetçiliğinin inşasında önemli bir figür olarak öne çıkmıştır. Fichte devletin doğuşunu ‘doğal haklar’ kavramı üzerine kurar. Her insanın anlaşma ve sözleşmeden bağımsız ve üstünde kalan bir takım hakları vardır ve bu haklar dokunulmazlık taşır. Herkesi insanların özgürlüğüne saygı göstermeye zorlayan ve dokunulmazlığın garantörü olan güç devlettir. Devletin kaynağında aynı yasaya bağlanma iradesi yer alır. Fichte’nin devleti ekonomik hayatı düzenleyen bir aygıttır ve bunalımların önüne geçmek için devletin üretim ile tüketimi ayırması, sınırsız rekabeti ortadan kaldırması beklenir. Dış ticareti de düzenleyen devlet dışarıya kapalı olmalıdır (Gökberk, 2000: 376). Fichte böylelikle itaat ilkesini vurgulayarak hukuku da siyasetten değil etikten hareketle tanımlamış olur. Fichte’de devlet denetimi çok ayrıntılı bir değerlendirmeyi gerekli kıldığı için, devletin komşularıyla her türlü ticari ilişkiden kaçınması, göç sınırlaması, devletin altından bağımsız ve sadece ülke içinde değeri olan bir parayı geçerli kılması gerekli görülür (Renaut, 2003).

Fichte’nin ekonomik düzen ile devlet ilişkisine ilişkin görüşleri devlet sosyalizmine giden yol ile Nasyonal Sosyalizme giden yolun kesişme noktasındadır. Nasyonal Sosyalizme yaklaşan taraf devletin kapalı ve kendine yeterli tasavvurunun ülke kaynaklarının yetersizliği halinde devletin ‘doğal sınırları’nın genişletilebileceği opsiyonudur. Bu fikir Hitler’in hayat sahası fikrine paraleldir. Ayrıca Fichte’nin mükemmel eğitime en yatkın ırkın Alman ırkı olduğu fikri, ırkın dilden kalkarak tanımlanışı ile Alman ırkının mükemmel devleti kuracağı inancı Hitler’i önceleyen tarihsel felsefi zemine işaret eder ve Fichte pangermanizmin öncüsü olmuştur (Göze, 1995: 230-231). Fichte’ye göre ulusal toplumun devlete dönüşmesiyle birey yurttaş niteliği alacaktır. Bu nedenle farklı devlet sınırlarında yaşayan Alman’ların Alman devleti içinde toplanması gerekir. Alman devletinin molekülü Alman’lık olarak görülür. Alman devleti içinde homojenliği bozacak unsur ise Yahudiler olacaktır ve Fichte Yahudilere ‘devlet içinde devlet’ göndermesi yapar (Redner, 2002: 117). Fichte Alman ulusuna ve Almanlara (“tümüyle Alman olanlara”) seslenme iddiasındadır. Amacı bütün Almanları üyeleri “aynı amaçlar peşinde koşacak” büyük bir toplulukta birleştirebilmektir ve bunun için de yeni bir eğitim kuramı önerir. Fichte’nin önemseydiği mesele “Almanları Germen kökenli öbür topluluklardan ayıran temel özelliğin araştırılması”dır. Bu durumda yeni eğitim kuramında öne çıkarılacak olan Almancanın kökensel kaynağından kaynaklanan gücü olmalıdır (Sosoe, 2003: 932). Fichte’nin organik milliyetçiliğe ve ırksal homojenliğe dayalı

güçlü devlet teması, Nazi ideolojisinin iktidara taşınmasıyla teoriden pratiğe dönüşerek Almanya'nın siyasal tarihinde travmatik bir döneme dönüşmüştür. Hitler'in iktidara gelişi ile birlikte Alman felsefesinin Heidegger ve Nietzsche gibi filozoflarının Alman kitle hareketleri ve Nazi ideologları üzerindeki etkileri Alman faşizminin karakterini veren uğraklar olmuştur.

2. Almanya'da Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi İktidarı

Alman modern siyasal sisteminde etkili olan temel olgulardan biri Nazi ideolojisi ve Hitler iktidarı döneminden kaynaklanan Nazi sendromu gibidir. Nazi Partisi ilk kez 1924 Mayıs seçimlerinde Alman Parlamentosuna (Reichstag) 32 milletvekilliği ile girmiştir ve 1929'da dünya ekonomik buhranının Alman ekonomisi üzerinde de yarattığı olumsuz etkiler, Nazi Partisi'ne iktidar yolunu açmıştır. Partiden 1928 seçimlerinde ancak 12 milletvekili seçilirken, 1930 seçimlerinde 107 milletvekili seçilmiştir. 1932 seçimlerinde ise Nazi Partisi'nin 55 sandalyesi varken 1932 seçimlerinde bu sayı teşkilatları kapanmasına rağmen 230'a çıkar ve Nazi Partisi Almanya'nın en büyük partisi olur. Nazi teşkilatlanması olan SS ve SA'ları yasaklayan karar hemen yürürlükten kaldırılırken 1933'te iktidara gelen Nazi Partisi tüm diğer partileri yasaklayıp diktatörlük kurmuştur. Hitler Mukaddes-Roma Germen imparatorluğunu I.Reich, 1871-1919 arası Almanya'sını II.Reich, 1945'e kadar sürecek kendi dönemini ise III. Reich olarak adlandırmıştır (Armaoğlu, 2005: 237-241). Hitler'in iktidara taşınmasında muhafazakârların desteği ile ülkedeki sosyalist ve komünistlerin faşizm karşıtı bir blokta birleşememesi etkili olmuştur. Muhafazakârların, ordunun ve sanayicilerin açık desteği Hitler'i bir diktatöre dönüştürmüştür. Nazizmin üst düzey isimleri arasında 670 kişi aristokrat, 1050 kişi doktor, 330 kişi profesördür; dolayısıyla seçkin desteği de azımsanamaz durumdadır. Sanayicilerin Hitler'e olan desteği ancak askeri yenilgiyle hayat sahası projesinin başarısızlığı sonucu kesilir (Michel, 2011: 46-62).

Hitler Weimar Anayasası'nı ilga etmeyip rejim, idare ve polis iradesinin hâkim olduğu de facto bir rejim uygulamıştır. Führer'in sözünün kanun haline geldiği bir Führerstaat olarak hukukla bağlı ve sınırlı olmayan bir sistem olan Nazi rejimi, Devlet-Toplum-Parti sınırlarının değişken ve muğlak olduğu bir polikrasi olarak değerlendirilebilmektedir (Michel, 2011: 58). Sistemin polikrasiye dönüşmesine ve Hitler'in şansölye oluşuna karşı hemen tepki doğmayışının iki nedeninden söz edilebilir: Birincisi Hitler'in 1920'de giriştiği Kapp Darbesi'nin genel grevle, 1923'teki darbe girişiminin ordu müdahalesi ile başarısız olmasından dolayı Hitler'in iktidara geliş yöntemini değiştirmesidir. İktidara darbe yerine anayasal/hukuki yollardan gelerek totaliter bir devlet kurmak, Hitler

için daha mümkün görünür. İkinci olarak Alman politikasında ağırlığı olan tutucuların Nazileri kullanarak iktidar alanını genişletme stratejisinin tersine işlemeden, Hitler'in tutucuları kullanmasından söz edebiliriz. Görece meşru kanallardan iktidara gelen Hitler ve Nazi Partisi, değinildiği üzere iktidar olduktan sonra diğer tüm partileri kapatıp alternatif siyasi faaliyetleri yasaklamıştır. Hitler 1934 Ağustosunda Hindenburg'un ölümü ile hükümet başkanlığı ile devlet başkanlığını birleştirip 'Führer' haline gelmiştir. Hitler'in görüşünün ana eksenini ise Aryan ırkının üstünlüğü üzerine kuruludur ve örgütlenme tarzında askeri yön belirgindir. Naziler savaştan kaynaklanan birleştirici duyguları kanalize etmek için askeri bir hava yaratırlar; üniforma giyer, askeri selam tarzı kullanıp gösterişli yürüyüş ve seremoniler geliştirmişlerdir. Gizli Nazi polislerinin etkin hale getirilmesiyle örgütlü direnme imkânı da ortadan kaldırılmıştır. 'Düşman'ların takibi gizli polis (Gestapo) teşkilatı tarafından yapılırken Yahudi ırkının ortadan kaldırılması yani genocide için zemin hazırlanmıştır. Hitler içeride diktatörlüğünü kurarken dış politika alanında da üç aşamalı bir program gütmüştür: i) Almanya'nın Versailles Barış Antlaşması'nın kısıtlarından kurtarılması ii) Almanya dışında yaşayan bütün Almanların Alman sınırları içine alınması yoluyla "bir ulus, bir devlet" (ein Volk, ein Reich) ilkesinin gerçekleştirilmesi iii) Lebensraum, yani hayat sahası politikasıyla, Alman devletinin gönençinin ve mutluluğunun en üst düzeye çıkarılması (Sander, 1996: 40-43).

1920'lerin başında Nazi hareketi neredeyse Reichstag'da tek sandalyesi bile olamayacak askeri nitelikli bir baskı grubu profilinden iktidar partisine dönüşmesi şaşırtıcıdır. Sağın ana partisi bu dönemde Nasyonal Parti'yken Hitler'in yargılanması ve 1923-1925 yılları arasında hapiste olması ona ün sağladığı gibi Nazi Partisi ile Hitler'in bütünlüğünü, lider ile parti özdeşliğini göstermiştir. Hapishane tecrübesi Hitler'in iktidara gelme stratejisini darbe yerine siyasal katılım olanaklarını kullanmaya dönüştürmüştür. Parlamenteoya girmek son değil sonuç için bir araç olmuştur. Makyavelist bir tarzda Weimar ideolojisini tasfiye etmek için meşru siyasal yolları kullanma zorunluluğu hisseden Hitler, parlamenteoya düşmanlar olarak geldiklerini de vurgulamıştır. Meşru yolları araç olarak kullanan Naziler 1928 sonlarında Nasyonal Sosyalist Partisi ile ittifakını merkez sağın ana partisi olana kadar sürdürmüştür. Nasyonal Sosyalist Partisi'nin komünizme karşı kapitalizmi koruyuculuk misyonunu devralan Nazileri kömür-çelik sanayinin büyük sermayedarları destekleyerek Hitler'in seçim kampanyasını güçlendirmişlerdir. Yine 1929 Büyük Bunalım'dan olumsuz etkilenen orta sınıfların siyasal açıdan desteklerini aşırı sağa kaydırmalarıyla çiftçiler, zanaatkârlar, beyaz yakalı işçiler, esnaflar, uzmanlaşmış kadrolar

diktatörlük riskine rağmen çok farklı kesimlere vaatle bulunan Nazi Partisine yönelmişlerdir. Hitler'in iktidara gelişini sözde bir meşruiyet olarak nitelenmek mümkündür. 1933 seçimlerinde Nazi Partisi ile Nasyonal Parti ittifakı sınırda çoğunluğu elde etseler de öngörülen çoğunluğu sağlayamamaları Hitler'i diktatörlüğü için hukuk ihlaline yönlendirmiştir. Merkez Partisi ile anlaşarak 28 Şubat Kararnamesiyle seksen üç komünist milletvekilinin milletvekilliği düşürülmüş; 441'e karşı 94 oyla sağlanan çoğunlukla şansölyeye Reichstag'ın onayı olmadan dört yıllık kanunlar çıkarabilme yetkisi tanındığı gibi, Temmuz 1933'te Yeni Partilerin Kuruluşu'nu Engelleyen Kanun çıkarılmıştır. Yasamanın yürütme üzerindeki denetiminin kalkmasıyla bürokrasi Nazi iktidarının sahası haline gelmiştir. 1935 Nuremberg Kanunları ve SS ile Gestapo toplama kamplarında Yahudilerin yok edilmesiyle Weimar Anayasası ihlal edilmiştir (Lee, 2014: 230-239).

Hitler'in hayat sahası projesini bozan 'öteki'leri Yahudiler, Marksist sosyalistler ve ulusa ihanet eden diğer 'hain'lerdir. Diğer hainler Hitler'in tarafı olmayanları kapsamıştır. Hitler'in diktatör olduğu ortamda ne Fransa ne de Büyük Britanya olanlara engel olabilecek güçtedir. Hitler bu nedenle içeride Yahudileri hedef alıp işsizliği azaltarak kendine yönelik sempatiyi arttırırken dışarıda görece güçlü bir Almanya profili ortaya çıkarmıştır. Hitler'in yayılmacı politikası ise kendisine göre "yaşam alanı uğruna verilen bir ölüm kalmı savaşı"nın doğal sonucu olmuştur (McNeill, 1998: 557-558). Hitler, siyasi iktidarı demagogik yeteneği sayesinde edinen, analizlerden çok içgüdülerine göre hareket eden biridir. Hayatı boyunca belirleyici olan temel hareket noktası, Almanya'nın çöküşünü Yahudilerin karşı planı ve irade eksikliğine dayalı Yahudi ihanetine bağlamaktır. Söz konusu arka plana rağmen Hitler'i iktidara taşıyan koşullar dönemin ekonomik bunalımı ile politik krizleri nedeniyle demoralize olan Alman muhafazakârlarının pasifize oluşudur. Hitler başbakan olarak atanır ve kabinede çok sayıda muhafazakâra yer verilir. Ancak bu bir taktik meselesidir ve Hitler birkaç kez darbe ile iktidarı edinme girişiminde başarısız olduğundan iktidara geldikten on sekiz ay sonra 1934'te 'temizlik harekâtı' ve bazı muhaliflerin öldürülmesi yoluyla diktatöre dönüşmüştür. Hitler 1934'te ise yayılmacı zihniyetin doğal sonucu olarak Milletler Cemiyeti'nden çekilerek Almanya'nın yeniden silahlanmasını ilan eder (Kissinger, 2000: 274-277). Hitler hayat sahası stratejisini dönemin konjonktürü sayesinde yaşama geçirme fırsatı bulabilmiştir. Çok sayıda küçük devletten oluşan Germen Konfederasyonu, Alman Ulusal birliğinin oluşturulması için 'milliyetçilik' ideolojisine ihtiyaç duymuştur ve milliyetçiliğin üzerinden kurulacağı ilk uğrak tarihsel Fransa düşmanlığı olur. Almanya'nın Fransa işgaline karşı korunabilmesi için

Almanya'nın birleşmesi ve "Almanları Fransızların 'düşük törel değerlerinden kurtarmak/onlara yeni bir görev bilinci vermek'" zorunlu koşul olarak kodlanmıştır. Böylece 19.yy boyunca ulusal birlik ve ulusal büyüklük kaygısı Alman politikasına hâkim olmuştur (Sander, 1989: 128-130).

Nasyonal Sosyalizm, Alman muhafazakârlığından devraldığı teknoloji ile gelenek sentezinin dengelerini değiştirerek geleneği olduğu haliyle korumak yerine geleneği estetize edip yeniden inşa etmeyi tercih etmiştir. Alman faşizmi teknolojiye ağırlık verip onu yüceltme yoluna giderek gelenek ile teknoloji sentezinin dengesini teknoloji lehine radikalleştirir (Bora, 2003:68). Bu yönüyle faşizm teknolojik gelişmeyi fetişleştiren, milliyetçiliğin aşırılaştığı, milletin kutsallaştırıldığı, geçmişinde efsanevi tarihi olan bir millet vurgusuna dayanan, milleti yabancılardan arındırıp eski ihtişamına kavuşturmak için devrimi yöntem seçen bir ideolojidir. Halk, millet ve ırkı aynı tarihsel gerçeklik olarak kodlayan faşizmin yabancı düşmanlığı, ırkçılığı ve anti-Semitizmi rejimin genel ortak paydasıdır. Millet geleceğinin garanti altına alınması için devletin merkezi, güçlü ve otoriter olması öngörülmüştür. Nazi ideolojisinde devleti Führer temsil eder, şef ile halk arasında tek parti aracı olur ve bu parti modern siyasi partilerden farklı olarak hiyerarşisi, ritüelleri, törenleri ve flamalarıyla tarikatı daha çok çağırıştırır. Parti ritüellerin reddedenler 'ılımlılar' ve muhalifler için terör ve baskıya maruz kalma tehdidi faşizmde tipiktir (Michel, 2011: 9-12). Hitler Almanya'sı ekonomik kurtuluş teması üzerinden bürokratik bir oligarşi üreterek yeni tür tiranlıklar ortaya çıkarmıştır (Newsinger, 2018: 63). Almanya'nın siyasal sisteminin oluşumunda ve ideolojik bölünmelerde Nazi sendromu ile dönemi mümkün kılan koşulların tekrarlanmaması hassasiyeti çok belirgindir. Her şeyden önce anti-Semitizm ve Yahudi soykırımından kaynaklanan nedenlerle Almanya'da ulusal tarihle barışıklık oldukça sorunludur. Bununla birlikte irdelenen tarihsel arka planı özellikle Almanya'da 'yabancı' (resmi söylemde 'misafir') meselesi ve göç tartışmasında sezinlemek mümkündür. Göz ardı etme/yok sayma türünden tavır alışlarla malul bir ırkçılık referanslı totalitarizm tartışması ve totalitarizme göre konumlanmış Alman felsefesinde oldukça sivrilir. Bu bağlamda Nazizmin dayandığı düşünsel kaynaklar arasında Fichte'den sonra Nietzsche ve Heidegger çokça tartışılmakta ve önemsenmektedir.

3. Alman Faşizminin Felsefi Kökleri: Nietzsche ve Heidegger

Nazi Partisi ideoloğu Alfred Rosenberg, Nietzsche'yi Nazi devriminin ruhani rehberi gibi sunarak iktidara faşizm lehine bir ethos kurgulamaya çalışmıştır. Nietzsche faşist, militarist ve Nazi yorumcuları nedeniyle faşizmle ilişkili tartışılan bir figür olarak öne çıkmaktadır. Nietzsche'yi faşist hareketin

'vaftizcisi' gibi görmek yerine yaygın kabul görmese de dönemin doğurduğu değer krizinin habercisi ve peygamberi olarak Nazizmi ortaya çıkaran koşullara daha baştan işaret eden bir figür olarak görmek de mümkündür (Golomb, Wistrich, 2002: 4-5). Nietzsche'nin faşizmin 'vaftizcisi' görülebilmesinin nedeni Nazilerin ona yaklaşımıdır. Nietzsche Hitler'in favori filozofu olarak dikkat çekmektedir (Redner, 2002:117). Nazilerin Nietzsche'den devşirebilecekleri fikirlerden biri Nietzsche'nin ondokuzuncu yüzyıl medeniyetini yıkıcı, tıknaz, yumuşak bulmasıyla, Almanların sert Nordik mirasına karşı yetersizlikleriyle kınayan pasajlarından seçilebilir. Nietzsche'nin 19.yy'a yönelik o dönem üretilen eserlere, Hristiyanlığa, insani hareketlere, parlamenter hükümete yönelik eleştirileri Naziler için kulağa hoş gelecek fikirlerdir (Brinton, 1940: 134).

Nietzsche'nin düşüncesi, hiççilik (nihilizm) adını taşır ve bu akımın yorumu Nietzsche'nin ağzından "Tanrı öldü" formundadır. "Tanrı öldü" sözü, hiçbir yayıldığı onaylarken 'hiç' duyuyüstü, bağlayıcı ve yükümlülük getiren bir dünyanın yok oluşuna işaret eder. Bununla birlikte nihilizm tarihsel bir devrimdir, birilerine karşı savunulan bir görüş/öğreti olmayıp Batı tarihinin temel olayıdır. Nietzsche nihilizmi Batı tarihinin 'iç mantığı' olarak algılar (Heidegger, 2001: 14-22). "Tanrı öldü" sözü basitçe Hristiyan Tanrısı değil, sahip olduğumuz her şeyin temellerinin yok olması anlamındadır. Tanrı temel garanti noktasıyken her türlü ideal yüce değer nesnel temellerinden koparılmıştır. Nietzsche'de kriz kavramı fazlasıyla öne çıkar. Kriz inancı Nietzsche'nin üslubuna da yansımıştır ve 'rasyonel olmayan' bir düşünür olarak algılanmasına neden olan zemini buradadır. Nietzsche'de krizle bağıntılı bir nihilizm tipiktir ve nihilizm hâkim tüm değerlerin değersizleşmesini, ezici ve sıkıntı verici bir şeye dönüşmesini ifade eder. Alman romantiklerinden Schlegel çevresinin yazılarının Nietzsche üzerinde etkileri yeni mitoloji arayışında ve aforizma üslubuyla yazmasında gizlidir. Nietzsche'de kriz Apollon ile Dionysos arasında kurulan ilişki ile bağıntılıdır, Apollon ile Dionysos bir kavram çifti değil simgedir ve kesin anlamlı işaretler olmayıp çok değerli anlam merkezleridirler. Nietzsche'nin gözünde Apollon 'ışıldayan Tanrı' olduğu gibi yanılısama Tanrısıdır da; kültür ise ancak yanılısama sayesinde serpilip yaşam alanı bulabilir. Nietzsche için dünya mutlak anlamda tekil fragmanlardan oluşur; hiçbir şey, hiçbir oluşum bir başka şey ya da oluşumla aynı değildir. Kavramlar gerçekliğe ilişkin doğru bilgi veremezler (Megill, 1998: 36, 67, 74-89).

Nietzsche'nin akılcı düşünceyi yoksullaşma olarak görmesi ve 'üstün insan'ı güç arzusu, tehlikeli yaşam, ölüme kadar varan kahramanlıkla işaretlemesi, faşizmin aradığı insan tipini de tahayyül etmektedir (Michel, 2011: 14). Nazizmin ırk temasının Nietzsche'nin felsefesinde karşılığı vardır. Mesela

Nietzsche'ye göre çalışma düşkünü ırklar, aylaklığa katlanmakta büyük bir sıkıntı çekerler. Irkların karışması, 'soy karışımı'na ilişkin Nietzsche'nin sözleri ilginçtir: *"Irkların birbirine karıştığı çözümlenme döneminin insanı, gövdesinde çeşitli soyların mirasını taşıyan, yani zıt, yalnızca zıt da değil, birbirleriyle savaşan, birbirlerine pek seyrek rahat veren itkileri ve değer ölçülerini geç kültürün ve kırılmış ışıkların böyle bir insanı, ortalama olarak daha zayıf insan olacaktır. En temel gereksinimi savaşın, yani kendisinin son bulmasıdır; mutluluk ona rahatlatıcı (örneğin Epikürcü ve Hristiyan) ilaç ve düşünme biçimiyle uzlaşarak özellikle dinlenme mutluluğu, rahatsız edilmeme, doymuşluk, sonunda erişilen birlik olarak görünür"* (Nietzsche, 1997: 97). Nietzsche'nin ırkların karışmasının o kişide değer çatışmasına neden olacağı için güçsüz ve zayıf insan yaratacağı fikri, Nazizmde saf ırk oluşturma stratejisine dönüşür. Ancak Nietzsche'nin ahlakın doğallaştırılmasına karşı oluşu, Nazi ideolojisinin ırkçı biyoloji ve ahlaki doğalcılık özellikleriyle çelişkilidir. Nietzsche'ye göre ahlak verili bir şey değil, yaratılmış ve özgürce inşa edilmiş bir şey olduğundan doğal gerçeklerle ilişkili değildir. Kendini eğitime, kendini aşma, arınma süreçleriyle olumlu yüklemeler elde edilebilir. Nietzsche'nin felsefi antropolojisi, herhangi bir doğal yasa oluşturmak ve onu kutsallaştırmak istemez; psikolojik güç, doğada verildiği gibi değildir (Golomb, 2002: 37). Nietzsche'nin temel meselesi iyi/kötü'nün doğa dışı kaynağı, tanımlanışı ve konumlanması etrafında gelişir. İyi/kötü ayırımında kötünün kaynağını dünyanın 'arkasında' aramayan Nietzsche, ilahiyatla ilgili önyargılarla ahlaksal önyargıları ayırmayı önerir. Bu bağlamda ahlak değerlerinin eleştirisi zorunludur; değerlerin kendileri öncelikle sorgulanmalıdır. Tam bu noktada Nietzsche şu soruyu sorar: *"İyi insan'ın kötü insandan daha değerli oluşundan kuşkulanılmamış, bir tereddüde düşülmemiş. Ya tersi doğruysa bunların?"* İyi ve kötü tartışması yapan Nietzsche ahlak üzerinden Yahudileri eleştirir. Ancak Nietzsche'nin Yahudilik ile Hıristiyanlığı aynı kefedede tuttuğundan, Hıristiyanlığa rağmen Yahudilik yerine zincirsel bir ilişkiyi gözönünde tuttuğundan söz edilebilir. Nietzsche inanmak istemez, onun için Sokrates sonrası felsefe, Yahudilik ve Hıristiyanlık, Batı'yı çökerten bir karakter taşımaktadır. Nietzsche'nin öne çıkardığı ahlak ise bedeni ve içgüdüleri baz alan doğalcı bir ahlak anlayışıdır. Sokrates sonrası Nietzsche'nin sanat karşıtı ve yaratım karşıtı gördüğü Apollon tarafından temsil edilirken, Dionysos Sokrates öncesi felsefeye işaret eder. Sözü edilen Sokrates sonrası felsefe, Yahudilik ve Hıristiyanlık üçlüsünün eleştirisinin kaynağında Yahudi ve Hıristiyanlığın köle ahlakı üretmesi fikri yatar. Nietzsche şöyle der: *"Yahudiler o rahip ruhlu halk, düşmanlarına ve istilacılarına karşı çıkarken, en sonunda sadece düşmanlarının değerlerini yeniden değerlendirmekten başka bir şey yapmadılar, yani tinsel intikamı gerçekleştirdiler. Çünkü böyle bir şey yalnızca bu rahip ruhu en*

derinden bastırılmış rahipçe intikam özlemini taşıyan halka yakışırdı. Yahudilerdi aristokratik değer eşitliğine (iyi= soylu= güçlü =güzel =mutlu = Tanrının sevgilisi) karşı çıkararak onları tersine çevirmeye çalışan, bu tersine çevirmeyi korkunç bir tutarlılık içinde dipsiz nefretlerinin (güçsüzlüğün yol açtığı nefret) dişleriyle sağlayan, yani “yalnızca sefiller iyidir, yoksullar, güçsüzler, yoksunlar, hastalar, acı çekenler dindardır yalnız, yalnızca onlar Tanrının övgüsüne layıktır – bunun dışındakiler soylular, güçlüler, edebiyen zalim, iç karartıcı, hırslı, doyumsuz, Tanrısız, edebiyen uğursuzdunuz, lanetlenmiş, beddua almış... Bu Yahudi değerlendirilmesinin kimlere miras kaldığı biliniyor...” (Nietzsche, 2000: 37). Oysaki “içten bakıldığında, dünyanın ‘kavranabilir karakterine’ göre tanımlanmış dünyanın ‘güç istemi’nden başka bir şey olmadığı görülür” (Nietzsche, 1997: 42).

Nietzsche'ye göre efendi ahlakında köle 'korkak, endişeli, küçük ruhlu, ufak yararlar düşünen, ayrıca özgür olmayan bakışlarıyla güvenilmez olan, kendini küçük gören, kendilerine kötü davranılmasına izin veren köpek gibiler, yılışan, dalkavuk, yalancılar' aşağı olarak görülür (Nietzsche, 1997:169). Köle ahlakında 'canı yanmış, bastırılmış, acı çeken, bağımlı, kendisinden emin olmayan'ın izleri, insanın aşağılanması vardır. Köle ahlakı bu mantıkla bir yarar ahlakıdır (Nietzsche, 1997: 171). Nietzsche'de kölenin karakteri zayıf ve psikolojik istikrarsız bir birey olan anti-Semite uygulanabilir. Kişisel güce sahip olmayan, durgunluk ve zihinsel yoksullaşmanın bir sonucu olarak anti-Semitin kendini tanıma süreci dış çevreyle bağımlılık sergilediği ölçüde güçsüz davranışını geliştirmek için şiddet eylemlerine ve başkalarının acımasızca sömürüsüne ihtiyaç duyar. Kendi için güvenlik ve kimlik kazandırmak için korkuyla hareket eden Yahudilere karşı Nazi paranoyası uç noktalara varmıştır. Nietzsche terminolojisiyle anti-Semitin aslında efendi değil 'köle' olduğunu izlemek mümkündür (Golomb, 2002: 31). Yahudi kendi düşmanını üretirken köle ahlakı ile onu belirlemiş gibidir.

Nietzsche köle/efendi ahlakı ve kriz temasıyla Heidegger'i etkileyerek Nazizm'le bağlantılandırılır. Esasında Nietzsche ile Heidegger, modernizm ile postmodernizmin temelindeki varsayımların eklemeliğini yansıtır. Nietzsche, hem politikada hem de felsefede antimodern bir modern olarak değerlendirilir. Nietzsche olgunluk dönemi yapıtlarında kahraman olarak fatihler/tiranlar önerir; 'muhteşem kaba sarışın'a övgüler düzer, ceza hukukunun insancılaştırılmasına karşı sertliği değil gaddarlığı olumlar; kadının kurtuluşu temalarını “Avrupa'nın çirkinleşmesi” olarak görür (Raynoud, 2003: 629-631). Nietzsche'deki kriz anlayışı ise Heidegger'e miras kalır. Heidegger Nazilerle ilişkisi belirgin bir düşündürdür ancak Nazilerin anti-Semitizmini çok fazla onaylamadığı yönünde

savlar da mevcuttur. Bununla birlikte ‘Volk’un (ulusun) “toprak ve kandan gelen güçleri”nden bahseden de odur. Heidegger’in Nazizm macerası 1932 başbakanlık seçimlerinde Hitler’e oy vermesiyle başlamış, 1933’te iktidara gelen Nazilere katılmış, daha sonra Freiburg Üniversitesi’nin Rektörlüğü sürecinde Nazizmi desteklemeye devam etmiştir. Heidegger bu görevdeyken “*tek başına Führer, Alman gerçekliğinin bugünü ve yarını ve onun yasaasıdır*” ifadesini kullanmıştır (Callinicos, 2004:320-324). Heidegger savaş zamanı derslerinde tüm teknoloji üzerine yaptığı eleştirilerini bir yana bırakarak Alman savaş makinesinin genişlemeciliğini coşkuyla karşılamıştır. Nazizm, bu dönemde nihilizmin koşulsuz bir hâkimiyeti olarak Batı’nın pasif ve yozlaşmış nihilizminin yerine ‘nihai bir zafere’ yönelmiştir (Rabinbach, 1994: 16).

Heidegger’e atıfla 1930’larda ‘faşizmin filozofu’ ibaresi öne çıkmış ve Nazizmi kucaklayan ve ‘iyileştirmek’ üzere hareket eden bu zihniyet tartışma konusu haline gelmiştir (Geroulanos, 2006: 6). Nietzsche’deki gibi Yahudileşmenin ‘yozlaştırıcı’ tehlikeleri üzerinde Heidegger de ısrarla durmuştur (Redner, 2002: 124). Heidegger’deki tüm anti-Semitizm vurgusuna rağmen Arendt Heidegger’in bakışının Nazizmin ırksal felsefesinden farkını koymaya çalışarak Heidegger’i ayrı bir yere yerleştirmeye girişmiştir. Ancak Heidegger’in Hitler ve diğerlerinin ırksal tezlerini eleştiren yazılarının olmayışı bu görüşü desteklememektedir (Redner, 2002: 124). Heidegger’in üzerinde Nazi destekçisi olmadan önce de anti-Semitizmin etkisi vardır. Heidegger’de ‘kriz’, 1933’te Almanya’nın yaşadığı ortamla bağlantılı bir kavramdır. Dönemin ‘kriz’ vasfı ile yüzleşen tek hareket olarak Nasyonal Sosyalizmi gören Heidegger, büyük bir toplumsal siyasi kriz tablosu çıkarır. Nietzsche’nin “Tanrının ölümü” anlayışıyla kendi geliştirdiği “günümüz insanının varlıklar arasındaki terk edilmişliği” kavrayışı arasında bağ kurar. Ancak Heidegger Nietzsche’ye göre Nazi yorumu açısından oldukça net ve az tartışmalı bir figürdür. Heidegger’in şu mesajları bu tespiti destekler: Heidegger’in ifadesiyle “*Nasyonal Sosyalist Devrim (Revolution) Alman varoluşumuzda tam bir dönüşüm yaratmaktadır. Bu koşullarda istekli, hazır, kendini adanmış biri olmak ve kendinizi geliştirmeyi sürdürmek size bağlı... Varlığınızın kuralı, öğretiler ve ‘fikirler’ olmayacak artık. Bugün ve gelecekteki Alman gerçekçiliği ve bu gerçekliğin yasaası yalnız ve yalnız ‘Führer’dir. Bunu iyice derinden öğrenin: Bundan böyle her şey karar vermeyi, her eylem sorumluluğu gerektiriyor. Heil Hitler!*” (Megill, 1998: 205-206). Heidegger’de nesne kendi hakikatine sahip olup bu hakikat nesnenin nesneselliğinden bağımsız ortaya çıkabilecek bir şeydir. Hakikat kendisini açma sürecinde hareket alanını belirlerken kendi kendini yönlendirebilmektedir ve hakikat dünyanın dışında değil, var olanda bulunur ve öz olarak hakikat var olanın

varolmasıdır (Çağmar,2017:600-605). Dolayısıyla Alman hakikatini Führer ile hayata geçirmeye çağrılanlar tek tek varoluşlarını aşmaya yönelik Nasyonal Sosyalist Devrime destek verirken Ulusal Dasein'i ortaya çıkaracak insan etkinliğini de gerçekleştirmiş olur. Nasyonal Sosyalist Devrimi destekleyen benzer bir vurgu da Heidegger'in 11 Kasım 1933'te Dresden'de Alman akademisyenlerin önünde yaptığı konuşmada seçilebilir: *"Alman öğretmenler ve yoldaşlar! Alman yurttaşlarım! Alman halkı Führer tarafından bir seçim yapmaya çağrılıyor. Yarın halk aslında kendi geleceğini seçecek. Bu seçim daha önce yapılmış olan hiçbir seçimle kıyaslanamaz. Bu seçimin benzersizliği onunla alınacak kararın basit ihtişamından geliyor. Basit ve son olan, acımasızlığı yüzünden ertelemeye izin vermez. Bu nihai karar ulusumuzun (Volk'umuzun) varoluşunun en üst sınırlarına sirayet eder"* (Megill, 1998: 206). Heidegger Nazizminin radikalizmi, Hitler'in hareketinin yeterince devrimci olmadığı fikrinde somutlaşır. Hitler'in iktidarı ele geçişi, yeterince devrimci olmaması açısından devrim için doğru zamanda olunmadığını kanıtlamıştır (Lovea, Mengb, 2017: 313).

Heidegger Avrupa'yı komünizm tehdidinden kurtarmak için kararlı eylemin gerekliliğine inanmış ve sosyal ve manevi krizini aşmak için eylem potansiyelli Nazizme çekilmiştir. Heidegger liderlik lehine teoriyi reddederken Aristo'daki bilgi ve eylem fikrini görür (Gillespie, 2000: 143). Heidegger'in liberal teorisyenler ile ilişkisi bu bağlamda karşılıklı faydasızlık olarak nitelenebilir. Heidegger liberalizmin neo-Aristocu eleştirmenleri ile müttefik olarak liberalizmi eleştirir; Nazizmi yüceltir (Salem-Wiseman 2003: 533). Hitler'in Alman 'ulusal varlığı', Heidegger'in Alman Ulusal Dasein'i Avrupa'nın kalbi olarak ruhsal önemdedir. Bu tabloda Alman dilinin saflığı ve Yunan diliyle temel bağı Nietzsche'nin 'büyük politika' beklentilerine eklenmiştir. Heidegger için Führer 'şimdiki ve gelecekteki Alman gerçekliği ve onun yasası olabilirdi ve Alman halkının kaderi 'dünya tarihi' figürü Hitler'in şahsında Alman Ulusal Dasein'e verilmiştir. Hitler ile Heidegger arasında bu bakımdan geçişler vardır. Hitler Kavgam'da 'Ulusal Varlık'tan söz ederken Heidegger de Alman 'Ulusal Dasein'den söz ederek Hitler'e gönderme yapmıştır. Hitler ve Heidegger'in ortak noktası Weimar'ın 'çöküşünü' burjuva kültürünün Alman ulusunu tehdit etmesiyle ilişkilendirmeleri olur. Hitler için demokrasi Almanya için bir siyasi rejim seçimi olarak 'asılsız' olduğu gibi Heidegger Hitler'e paralel biçimde demokrasiyi 'Alman Ulusal Dasein'i için bir olanak olarak görmemiştir. Hatta Heidegger Marksizmi burjuva demokrasisinin sonucu olarak değerlendirip Marksizmi burjuva demokrasisiyle 'metafizik olarak aynı' görmüştür. Hitler ve Heidegger'e göre parlamenter demokrasi yasama yetkisini çoğunluğun eline

verirken bireyin otoritesini reddeder ve anonim başkanların yerine sayısal kotalar koyarak ‘anonim’in dezavantajlarını sisteme yansıtır. Demokrasinin karşısına aristokratik ilkenin meşruluğunu koyan Heidegger ve Hitler aristokrasiye takdirle bakmışlardır. Heidegger ve Hitler kahramanlık ve Homerik erdeme ‘asil’in en ‘iyisinin yönetmesi’ olarak bakarak olumluşlardır (Swazo, 1993: 360-364).

Heidegger’de Alman faşizminin işlediği kavram Dasein’in devlet ile ilişkisi onun felsefesi ile siyasi görüşlerini birbirine bağlar. İnsan etkinliği ile açığa çıkabilen şey Dasein’in tecrübesidir. “Varoluş teriminin biçimsel olarak belirttiği şey oradaki varlığın anlayan ‘olabilme’ olarak varolduğudur” (Heidegger, 2004: 332). Varoluş düşüncesi ‘olabilme’ olarak belirlenmiştir (ibid, 234). “Heidegger’e göre Dasein, kendi ontikliğinde ontolojik varolmayı açabilen ve varolmanın anlamını olanaklı yapan varlıktır. Bu anlamıyla Dasein, insan varlığı değil ‘insan olma olanağı’dır” (Çüçen, 2006: 14). Varlık sorununun anlaşılması için çıkış noktası varolanın kökeninin başka bir varolana dayandırılmasıdır. Aksi durumda varlık başka bir varolanla ilişkili açıklanırsa varlık ancak başka bir ontik olana bağlı açıklanacağı için varlık sorusunun yanıtı yetersizleşir. Varlık ve Zaman’da Dasein’i sorunsallaştıran Heidegger’de Dasein’in karakterindeki varolanın varlığının anlamı gizlidir. Varlığın sorgulaması varlığın varolanın varlığı olmasından ötürü bizi varolandan hareket etmeye götürür. Varolanın (Dasein) kendi varlığının açığa çıkarılması önemlidir. Varolan herhangi bir varolan olmayıp hep bizleri içerdiğinden varlık halleri olarak anlaşılmalıdır. Varlık sorusunu işlemek “bir varolanın kendi varlığı içinde şeffaf kılınması” olup temel karakterini varlıktan almaktadır. “Bu varolana kendi varlığının imkânlarını soruşturan olan olarak ‘biz’ olan bu varolan başka varolanlardan farklı olarak Dasein diye isimlendirilir... Dasein öteki varolanlar arasında bir varolan değildir. Dasein ontik olarak ayrıdır. Çünkü kendi Varlığında Varlık onun için bir mesele olur. Bizatihi varlık anlayışına sahip olmak Dasein’in bir varlık belirlenimidir. Dasein’in ontik ayrıcalığı onun ontolojik olmasında yatar” (Çelebi, 2016: 54-55). Bu haliyle hem Varlık hem varoluş ile ilişkili bir kavram olan Dasein, varoluşu yadsımadan Varlık tartışmasından çıkmaktadır.

Heidegger Varlığın düşünce ürünü soyut bir kavram olduğunu öne sürerken Varlığın evrensel ve Tanrısal olmadığını da altını çizer. Heidegger Varlığın anlamı nedir sorusunu Varlık nedir sorusunun yerine koyar ve Varlık ve Zaman’da bu sorunun cevabını verir. Varlık, zaman kavramı içinde Dasein’in çözümlemesiyle açıklanabilir. Dasein temel ontolojik yönüyle matematik, teoloji, doğa bilimleri ve insan bilimlerine önceliklidir. Bu bilimler varlığın kavramsal betimlemesini yapan disiplinler olup Varlık’ın anlamını veremez. Dasein bilgi nesnesine indirgenemez (Çüçen, 2006: 11-12). Dasein’in ontik-ontolojik olması

bir açıdan varlık diğer açıdan varolanla ilişkili olduğundan bilimleri Dasein'in varlık tarzlarından biri olarak görmek mümkün olduğu gibi Dasein'in varolanlarla ilgili tutumu varlıkla ilişkisi nedeniyle onu öntolojik yapar. Dasein'in ontolojik karakteri fundamental-ontolojik yapısıyla bütün ontolojilerin kendisinden türeyeceği kaynağa da işaret eder. Ontik olandan ontolojik olana sadece Dasein sıçrama imkânı verir (Çelebi, 2016: 55-56). Heidegger'de Dasein'in diğer varolanlardan farklı olarak diğer varlıklar üzerinde üç önceliği vardır: "Birincisi ontik önceliğidir: Da-sein, varlığın varoluş (existence) karakterini belirleyen bir varolandır. İkinci öncelik ontolojiktir. Dasein bizatihi ontolojiktir. Çünkü onun varoluşu onun için belirleyici (determinative)dir. Fakat Dasein eşit ölçüde asli olarak kendi varoluşunun anlaşılması için oluşturucu (constitutive), ve kendi karakterinden ziyade bir karakterin bütün varolanlarının varlığı anlayışına da sahiptir. Bu yüzden Dasein, herhangi bir ontolojinin imkânı için ontiko-ontolojik koşulu temin eden bir önceliğe sahiptir" (ibid, 55). Heidegger'de Dasein'e verilen felsefi öncelik siyasi görüşlerinde Alman milletinin ve devletinin ulaşacağı Alman Ulusal Dasein'ine atfedilir. Tek tek varoluşları aşan ancak insan etkinliği ile tecrübe edilerek ulaşılmak istenen uğrak olarak Dasein, diğer herşeyin kendisinden türeyeceği fundamental-ontolojik yapısıyla bireylere göre öncelikli kolektivite vurgusuna felsefi temel sağlar. Dasein başka varolanlara indirgenemeyeceği için ayrı ve ön-ontolojiktir. Dolayısıyla Alman Ulusal Dasein'i tek tek varolon bireylerden önceliklidir ve Heidegger tarafından yeterince radikal bulunmasa da hâlihazırda Hitler Ulusal Dasein'i temsil eden ulusal topluluk yaratma idealini hayata geçiren bir figür olarak desteklenir. Hitler'in ditatörlüğü ile faşizm modernitenin değer sistemine aykırılığı ve irrasyonelliği ile ontoloji alanında pre-modern referanslarla ilişkili Heidegger için politik bir seçenek olur. Dasein'i temel ontolojik yönüyle bilimsel disiplinlere öncelikli gören ve bilimin Varlık'ın anlamını veremeyeceğini düşünen Heidegger Alman Ulusal Dasein'ini bilimden bağımsız konumlandığı gibi modernite dolayımındaki politik rejimleri reddetmek için teorik bir zemin de ortaya koymuş olur.

Felsefi politik teorisi liberalizm ve parlamenter demokrasi karşıtı olan Heidegger moderniteye karşı romantik bir tepki olarak anlaşılabilir. Heidegger Alman kültürünün ortaçağ kalıntılarının silindiği şok dalgası içinde modern devlete ve kültüre karşı simgesel bir konuma oturmuştur. Heidegger'in siyasetinin kaynağında güney Alman anti-modern alt-orta sınıf Katolikliği seçilir. Halkın reddedildiği, kitlenin öne çıktığı bu alanda faşizm türer. Frankfurt Okulu da geç kapitalist toplumda proleteryanın yıkılarak kitleler haline gelmesine, özel ile kamusal ayrımı ile sınıf ayrımları çözülürken faşizmin kitle hareketi olarak

güç kazanmasına dikkati çeker (Dostal, 1994: 524-527). Nazi hareketinin kendisini 'devrimci' temelde tanımlayıp, komünizmden ve emekçi hareketten rahatsız sanayici, bankacı ve tarla sahiplerinin desteğini çekme stratejisi başarılı olmuştur. Yerli sermaye ile emeğin uzlaştırılmasına dayalı bir volksgemeinschaft -ulusal topluluk- yaratma iddiasındaki Nazi hareketi, eklektik karakterde bir ideoloji olmuştur. Nasyonal sosyalist ideoloji Heidegger'in Dasein'inin somutlaşması ve yasallaştırılma girişimi olarak Hitler tarafından hayata geçirilmiştir. İktidara yaklaştıkça daha görünürleşen Nazi ideolojisinin kaynağında Darwinci mücadele kuramı ile ilişkili bir milliyetçilik, Bolşevizm karşıtlığı ve Yahudi karşıtlığı temel uğraklar olmuştur.

Sonuç

Alman faşizmini hazırlayan felsefi akım olarak Alman romantizmi ve milliyetçilik ideolojisi organik devlet, güçlü devlet, Alman dilinin ve 'halkın ruhu'nun yüceltilmesi, 'kan ile toprak' temalarıyla Nazizmin önünü açmıştır. Alman milliyetçiliğinin dışlayıcı ve 'devletini arayan millet' esaslı dokusu Nazizmde anti-Semitizm ve kan esaslı homojen ulus oluşturma stratejisi olarak kendini göstermiştir. Yine Hitler'in hayat sahası politikasıyla Almanya dışındaki Alman unsurları birleştirme projesi de sözü edilen milliyetçiliğin aşırı bir versiyonu olarak tarihte yerini almıştır. Alman ulusunun doğallığını öne sürerek diktatörlüğe olumlu bakan Fichte, dışa kapalı güçlü devlet isteğiyle, devletin bu gücü kendi kaynaklarının yetersizliği nedeniyle dışarıda aramasının yolunu açar. Nazizmde bu fikir 'doğal sınırlar'ın genişletilmesi ve yaşam sahası açma amaçlı militarizm olarak faşizmin ayırıcı niteliklerinden olmuştur. Fichte'de Yahudilerin 'devlet içinde devlet' sayılıp pangermanizmi bozacak unsur olması ise Nazizmde Yahudi soykırımına dönüşür.

Alman Nazi Partisi iktidarı de facto bir rejim olarak hukuka uygun yönetme iradesinin terki olarak işlemiştir. Devlet, Toplum ve Partinin simbiyotik bir ilişki sergilediği rejimde Yahudiler ile Marksist sosyalistler birinci derecede düşman görülmüş, ilerleyen zamanlarda ise ılımlılar ve açıkça Nazi politikalarını desteklemeyenler de düşmanlaştırılmıştır. Nazi ideologları bu süreçte Fichte'den sonra Nietzsche'yi ve Heidegger'i referans almaktadır. Nietzsche'nin faşizmle ilişkisi tartışmalıdır. Daha çok Nazilerin Nietzsche'ye ilişkin tutumları onu Nazizme bağlamaktadır. Nietzsche'nin amacı Nazi ideolojisi gibi bir doku oluşturmak değil döneminin modernizm bağlamındaki dönüşümlerine ve felsefi köklerine eleştirel yaklaşmaktır. Ancak Nietzsche felsefesinin Nazizme 'parlak' fikirler verdiğini öne sürmek mümkündür. Nietzsche'nin Hristiyanlık ve

Yahudiliğe dayalı kültürel alana, parlamenter yönetime, Aydınlanma rasyonalizmine, Kantçı ahlak anlayışına nihilistik yaklaşımı krizi işaretler. 'Üstün insan' nosyonu ve modernizmin ahlak düzeninin eleştirisi Nazizmin arzuladığı güç istenciyle hareket eden insan tipini besleyen fikirler olarak Alman ırkının 'üstün insan' profili, yönetmesi gereken ırk oluşu, ahlaki değer ve yasalardan ayrılarak biyolojik doğasıyla kahramanlık gösteren insan temaları biçiminde Nazizme etki etmiştir. Nietzsche'nin ırkların karışmasının karışan ırk insanında değer çatışmasına neden olacağı için güçsüz ve zayıf insan yaratacağı fikri, Nazizmde saf ırk oluşturma stratejisine dönüşmüştür.

Nietzsche, eleştirdiği ahlak düzenini Yahudiliğin ürettiğini öne sürer. Yahudilik köle ahlakı üretirken alternatifini Hristiyanlığı da belirlemiştir. Ona göre söz konusu ahlak düzeni, doğal hukuka dayalı modernizm ve onun rasyonalitesi krize mahkumdur. Kriz teması Heidegger'de devam ettirilir ve Nazizme geçiş kavramı sağlar. Heidegger doğrudan Nazilerle bağlantılı bir figürdür ve onun için 'faşizmin filozofu' ibaresi kullanılır. Almanya'da siyasi kriz tespitini yapan Heidegger krizden çıkışı Nasyonal Sosyalizmde görür. Krizden Führer önderliğinde daha da devrimci hareketle çıkılacağını öne süren Heidegger, teori yerine lideri seçer. Alman 'Ulusal Dasein'in temsilcisi Hitler, dünya tarihine Almanların yön verdiği sistemi kuracaktır. Hitler'in 'Ulusal Varlık'ı, Heidegger'den devşirilirken Heidegger'in 'Ulusal Dasein' kavramı Hitler'e işaret ederek burjuva demokrasisi ile Marksizmi hedef alır. Her iki figür de demokrasi yerine 'aristokrat' en iyinin yönetimini olumlayarak Alman faşizminde birleşirler. Söz konusu teorik bütünleşmenin pratiğini kitle desteği sağlamıştır. Komünizm ve işçi hareketinden rahatsız küresel kapitalizm içinde bankacı ve toprak sahiplerinden oluşan iktidar bloğunun desteği Hitler'i iktidara taşırken, Hitler'in diktatörlüğü rejimi desteklemeyenleri düşman görüp pasifize etmesiyle geniş tabanlı kitlesel desteği arkası almış olur. Söz konusu sınıflar ve değerleri ile bahsi geçen düşünürlerin görüşlerinin eklenmesiyle eklektik bir ideoloji olan faşizm tutarlılık ve rasyonalizm ihtiyacı olmadığı için irrasyonelleşmenin de tipik bir örneğini sergileyerek modernizmin ve aydınlanma değerlerinin antitezi olarak tarihe geçmiştir.

KAYNAKÇA

- Arendt, H. (2003). *İnsanlık Durumu*. Çev. Bahadır Sina Şener. İletişim: İstanbul.
- Armaoğlu, F. (2005). *20.yy Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınları: İstanbul.
- Brinton, C. (1940). The National Socialists' Use of Nietzsche. *Journal of the History of Ideas*. Vol. 1. No. 2 (Apr., 1940). ss. 131-150.
- Bora, T. (2003). *Türk Sağıının Üç Hali*. Birikim Yayınları: İstanbul.
- Callinicos, A. (2004). *Toplum Kuramı*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Çağmar, M. (2017). Sanat Eserinde Hakikat: Martin Heidegger ve Walter Benjamin, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi. Cilt: 9. Sayı:2 (18). ss. 599-611.
- Çelebi, E. (2016). Heidegger'in Hiçlik Çözümlemesine Varlık ve Zaman Çerçevesinde Bir Bakış, Beytülhikme. Sayı 6. ss. 47-62.
- Çüçen, K. (2006). Heidegger ve Felsefe. Flsf. Sayı 1. Ss. 7-24.
- Dostal R. J. (1994). Heidegger's Illiberal Politics, *The Review of Metaphysics*. Vol. 47. No. 3 (Mar.). ss. 517-555.
- Geroulanos, S. (2006). *The Anthropology of Exit: Bataille on Heidegger and Fascism*. October 117, Summer 2006. ss. 3-24. © 2006 October Magazine, Ltd. and Massachusetts Institute of Technology.
- Gillespie, M.A. (2000). Martin Heidegger's Aristotelian National Socialism, *Political Theory*. Vol. 28. No. 2 (Apr.). ss. 140-166.
- Golomb J. (2002). How to De-Nazify Nietzsche's Philosophical Anthropology?, *Nietzsche, Godfather of Fascism?*. ss. 19-47.
- Golomb J., Wistrich, R. S. (2002). Introduction 1, *Nietzsche, Godfather of Fascism?*. ss. 1-16.
- Golomb J., Wistrich, R. S. (2002). *Nietzsche, Godfather of Fascism?*. on the uses and abuses of a philosophy edited by Jacob Golomb and Robert S. Wistrich Princeton University Press Princeton and Oxford Copyright.
- Gökberk, M. (2000). *Felsefe Tarihi*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Göze, A. (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. Beta Yayınları: İstanbul.

Nietzsche ve Heidegger'in Alman Faşizmi Üzerindeki Etkilerine Dair Bir İnceleme

Guiomar, J.Y. (2003). *Siyasal Romantizm*. çev.İsmail Yerguz, P.Raynoud ve S.Rials içinde. İletişim. ss. 781-786.

Heidegger, M. (2001). *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*. çev. Levent Özşar. Asa Kitabevi: Bursa.

Heidegger, M. (2004). *Varlık ve Zaman*. Çev. Aziz Yardımlı. İdea : İstanbul.

Kadıoğlu, A. (1993). Devletini Arayan Millet: Almanya Örneği. *Toplum ve Bilim*. Sayı: 62. ss. 95-110.

Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara. Tarih Dizisi: 29.

Lee, S. J. (2014). *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*. Çev. Savaş Aktur. Dost Kitabevi: Ankara.

Lovea, J. , MENGEB, M. (2017). Heidegger and Post-Colonial Fascism. *Nationalities Papers*. Vol. 45. No. 2. ss. 307-320.

Mcneill, W. H. (1998). *Dünya Tarihi*. çev. Alaaddin Şenel. İmge Kitabevi: Ankara.

Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri*. çev. Tuncay Birkan. Bilim ve Sanat: Ankara.

Michel, H. (2011). *Faşizmler*. çev. Füsun Üstel. İletişim Yayınları: İstanbul.

Newsinger, J. (2018). 'Giants are Vermin': Orwell, Fascism and the Holocaust'. *George Orwell and the Left*. Pluto Press, ss. 52-71.

Nietzsche, F. (2000). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. çev. Ahmet İnam. Gündoğan Yayınları.

Nietzsche, F. (1997). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. çev. Ahmet İnam. Gündoğan Yayınları.

Rabinbach, A. (1994). Heidegger's Letter on Humanism as Text and Event. *New German Critique*. No. 62 (Spring - Summer). ss. 3-38.

Raynaud, P., RİALS, S. (2003). *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Raynoud, P. (2003). *Nietzsche, Friedrich*. çev. Hüsnü Dilli. P.Raynoud ve S.Rials (ed.) içinde. ss. 627-633.

Redner, H. (2002). Philosophers and Anti-Semitism, Oxford University Press, *Modern Judaism*. Vol. 22. No. 2 (May, 2002). ss. 115-141.

Renaut, A. (2003). *Fichte Johan Gattlieb*. çev.İsmail Yerguz. P.Raynoud ve S. Rials (ed) içinde. İletişim: İstanbul. ss. 333-338.

Salem-Wiseman, J. (2003). Heidegger's Dasein and the Liberal Conception of the Self. *Political Theory*. Vol. 31. No. 4 (Aug.). ss. 533-557.

Sander, O. (1989). *Siyasi Tarih. İlkçağlardan 1918'e*. İmge Kitabevi: Ankara.

Sander, O. (1996). *Siyasi Tarih. 1918-1994*. İmge Kitabevi: Ankara.

Sosoe, L.K. (2003). *Ulus*. çev. Emel Ergun. P.Raynoud, S.Rials (ed). İletişim Yayınevi. ss. 929-934.

Swazo, N. K. (1993). L'Affaire Heidegger. *Human Studies*. Vol. 16. No. 4. ss. 359-380.